

SPREKEND

Gordon in plaats van een kerkdienst

Jaap Wisse

De heer J. Hess is ruim vijftientig jaar begrafenisondernemer. Hij heeft twee rouwcentra in Rotterdam en Capelle a/d IJssel. Zijn cliëntèle bestaat niet alleen uit gelovigen van alle gezindten, maar ook uit ongelovigen met verschillende achtergronden. Met hem sprak ik over gebruiken rondom de dood, waarbij vooral de verschillen tussen gelovigen en ongelovigen aan de orde kwamen.

"Ons bedrijf is een echt familiebedrijf dat al bestaat vanaf het begin van deze eeuw. Ik heb het van mijn vader overgenomen en die weer van zijn vader. Je kunt zeggen dat wij in een behoefte voorzagen. Vroeger deed men alles thuis, maar door de jaren heen wilden mensen er steeds meer omheen gaan doen. Wij voorzagen in een mogelijkheid daartoe. Een rouwcentrum zoals wij nu hebben, kende men vroeger niet.

Het vak trok mij vanaf het begin eigenlijk al aan. Het is een afwisselend beroep: je gaat veel met verschillende mensen om en er zitten ook zakelijke kanten aan, want je moet toch een onderneming leiden. Natuurlijk heeft het wel een rol gespeeld dat mijn vader zo'n zaak had. Aan de andere kant zou ik er moeite mee hebben gehad dit beroep te ambiëren, als ik ongelovig was geweest.

Ik snap eerlijk gezegd ook niet zo goed hoe ongelovige collega's hier de hele dag mee om kunnen gaan. Het houdt voor hen toch op bij de dood. Dat merk ik ook als ik bij ongelovige mensen thuis kom. Je geloof stelt je er toch op een andere manier tegenover. Het is natuurlijk niet zo dat je gaat evangeliseren als je bij ongelovige mensen komt. Je kunt weinig steun geven vanuit de Bijbel. Dat kan wel bij gelovige mensen en die stellen dat ook wel op prijs. Al was het alleen maar het idee dat je er op dezelfde wijze over denkt en de mensen begrijpt. Bij ongelovige mensen stel je je wat zakelijker op, hoewel je ze wel zo goed mogelijk probeert te helpen. Uiteindelijk kom ik om een begrafenis te regelen. Ik ben tenslotte geen predikant of ouderling die troost komt brengen.

Er is overigens wel een duidelijk verschil in het rouwverwerkingsproces tussen gelovigen en ongelovigen. Gelovigen richten een begrafenis anders in vanuit de overtuiging dat het na de dood niet ophoudt. Dat uit zich bijvoorbeeld in het regelen van een kerkdienst, een dominee en een liturgie. Zij hebben de troost van de Here. Ongelovige mensen vallen echt in een gat. Ze zijn er soms echt kapot van. Gelovigen worden daarnaast ook nog eens gesteund door een gemeente die achter hen staat en die hen opvangt. Die geestelijke band gaat vaak wel wat dieper dan de relaties die ongelovigen leggen op een klaverjasvereniging.

Niet alleen in het rouwverwerkingsproces zijn er verschillen aan te wijzen, maar ook in de gebruiken rondom de dood. Een belangrijk verschil is al het kiezen tussen een begrafenis en een crematie. Hoewel ook in bepaalde gelovige kringen bewust voor crematie wordt gekozen, kiest slechts een heel klein gedeelte van de ongelovige mensen nog voor begraven. De entourage voor cremieren wordt door hen wat vriendelijker ervaren, men schakelt de moeilijke momenten daardoor meer uit. Ze nemen op een andere manier afscheid: 'Waarheen, waarvoor' van Mieke Telkamp of 'Kon ik nog maar even' of zo van Gordon in plaats van een kerkdienst. Weer anderen hebben de voorkeur voor een mooi klassiek stuk.

Doorgaans ligt zoiets toch aan het milieu waaruit men komt of de streek waarin men woont. Dat zie je niet alleen in de muziekkeuze, maar ook bijvoorbeeld in de wijze van kleden. Als je toevallig een donker kostuum hebt liggen, zul je minder snel in vrijetijdskleding naar een begrafenis gaan. Dat acht men toch minder gepast. Veel mensen hebben tegenwoordig eigenlijk alleen maar vrijetijdskleding. Onder gelovigen heb je dan nog de zondagse kleding, waardoor gereformeerden gemiddeld toch wat stemmiger gekleed gaan bij een begrafenis dan ongelovigen.

De verschillen in milieus komen erg duidelijk naar voren als men rouwadvertenties gaat vergelijken. De advertenties van ongelovigen zijn heel anders dan die van gelovigen. Ook komen er verschillen voor per krant. Mensen uit een beter milieu zullen sneller de NRC kiezen voor hun advertentie en zakenmensen eerder de Telegraaf of het Algemeen Dagblad. Bij gelovigen komt er toch altijd een geloofsuiting in de advertentie voor, een bijbeltekst of iets dergelijks. Ongelovigen brengen vaak meer tot uiting wat iemand heeft betekend. Zij kennen wel een grotere variëteit aan vormen. Soms lees je

advertenties waarvan je denkt: die had de overledene eigenlijk zelf moeten lezen. Men schrijft dan een soort brief aan de overledene. Zo van 'Lieve ome Joop, bedankt voor alles, we hielden zoveel van je, je neefjes en je nichtjes' of iets dergelijks. Andere advertenties zijn echt voor insiders, die anderen dan de betrokkenen niet begrijpen en soms worden er zelfs foto's van de overledene bij geplaatst.

Pas las ik nog een artikel over een aantal vormgevers die een of ander bureautje hebben opgericht met als doel de advertenties en rouwcirculaires wat eigentijdser vorm te geven. Zo proberen zij om eens een keer een cirkel te gebruiken in plaats van een zwart kader. Zij proberen bijvoorbeeld ook kranten te stimuleren dat over te nemen. De gedachten hierover zijn dus blijkbaar aan het veranderen. Toch zie je dat nog veel mensen de voorkeur geven aan eenvoudige kaarten.

Je ziet wel meer duidelijke verschuivingen in de gebruiken in vergelijking met vroeger. Dat komt vooral doordat de maatschappij is veranderd, mensen gaan anders met elkaar om. Dat uit zich ook in de begrafenisgebruiken. Zo zag men vroeger ook geen bloemen op een begrafenis. Het rouwcentrum zoals wij dat nu hebben, met witte muren en rode stoelen, dat zou men veertig jaar geleden ook niet op prijs hebben gesteld. Bloemen werden door gelovigen te werelds gevonden. Inmiddels is men wat genuanceerder gaan denken, maar het is nog niet zo dat een kist overladen wordt door bloemen zoals men dat bij ongelovigen wel kan aantreffen. Maar ook dat kan aan het milieu liggen.

Men wil tegenwoordig wat meer zelf doen in een begrafenis. Bloemen geven is daarvan een uiting. Net zo goed als men tegenwoordig vaak zelf een liturgie wil samenstellen, zelf de kist wil dragen, of men nog even de dode toe wil spreken in de trant van 'bedankt voor wat je allemaal hebt gedaan' of 'sorry...' enzovoort. Maar bloemen vindt men ook gewoon mooi, het drukt een stuk genegenheid uit.

De verschuiving in de gebruiken van vroeger naar nu is niet specifiek iets voor ongelovigen. Ook in de kerken wordt er nu anders gedacht dan toen. Zoals men over veel dingen anders is gaan denken, is men dat ook gaan doen over begraven."